

УДК 340.5.153

Рихтер В. В.

**ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ ВІДБОРУ ТА ПРИЗНАЧЕННЯ
СУДДІВ В УКРАЇНІ**

У статті сформовано, що публічне адміністрування добору та призначення судді в Україні – це нормативно визначена діяльність суб'єктів публічної адміністрації щодо об'єктивного встановлення факту дотримання кандидатом на посаду судді законодавчих критеріїв та вимог на зайняття високої посади (судді) з подальшим офіційним призначенням його на посаду через поетапне здійснення професійного добору, підготовки, перевірки та призначення кандидата на посаду судді в межах низки внутрішньоорганізаційних судових та адміністративних процедур на засадах рівності, об'єктивності, неупередженості та незалежності.

Ключові слова: адміністративно-правовий статус, забезпечення судів, недоторканність судді, незалежність суду, публічна служба, публічне адміністрування, суддівська кар'єра, суддя.

The article states that public administration of selection and appointment of a judge in Ukraine is a normatively defined activity of public administration entities to objectively establish the fact of observance by a candidate for the position of a judge of legal criteria and requirements for holding a high position (judge) with subsequent official appointment his position through the gradual selection, preparation, examination and appointment of a candidate for the position of a judge within a number of internal judicial and administrative procedures on the basis of equality, objectivity, impartiality and independence.

Key words: administrative and legal status, provision of courts, immunity of a judge, independence of a court, public service, public administration, judicial career, judge.

Вступ. Збереження принципів права і демократії залежить певною мірою не тільки від Конституції та загальної кількості ухвалених законів, а й від свідомості та рівня правової культури, насамперед тих осіб, які здійснюють правосуддя. Суддівський корпус України репрезентує сьогодні весь соціально-політичний спектр суспільства. Імідж українського правосуддя загалом є складовою репутації кожного окремого судді, і тому питання щодо формування високопрофесійного суддівського корпусу є першочерговим завданням. Йдеться про замкнений та безперервний процес, що починається з професійно-психологічного відбору, формування резерву кадрів, надання особі судових повноважень, та завершується їх припиненням за певних обставин. Ситуація, що склалася в Україні при вирішенні питань добору кадрів на посаду професійних суддів, є сьогодні доволі складною у зв'язку з відсутністю належних механізмів підготовки суддів-початківців, перевірки їх знань, умінь, навичок і психологічних якостей. Чинна система перевірки рівня підготовленості кандидата до суддівської роботи чітко не визначена, має достатньо суб'єктивний характер. Традиційне проведення співбесіди та іспитів за відсутністю законодавчо визначених критеріїв оцінювання результатів, досить часто здійснюється на власний розсуд екзаменаторів [6, с. 29–37].

Вищенаведене аргументує те, що публічне адміністрування добору та призначення суддів в Україні досі має багато невирішених як теоретичних, так і практичних питань, які варто вирішувати негайно, оскільки саме добір і призначення суддів є первинним етапом наповнення судової системи.

Суддівська кар'єра з позиції адміністративного права була науково-ціннісним предметом вивчення багатьох учених, до яких належать В. Бевзенко, В. Бойко, С. Бондар, А. Борко, Д. Вітюк, Р. Голобутовський, О. Гуменний, В. Декаленко, О. Дручек, А. Іванищук, Р. Ігонін, І. Ієрусалімова, С. Кічмаренко, О. Клименко, Р. Крусян, Я. Лазур, Н. Литвин, Л. Москвич, С. Обрусна, О. Овчаренко, А. Олійник, С. Прилуцький, І. Прошутя, В. Сердюк, К. Степаненко, К. Толкачев, Д. Шпенюв та інші. Однак проблеми функціонування суддівського корпусу підкреслюють, що дослідження публічного адміністрування добору та

призначення суддів в Україні є актуальним і нині.

Постановка завдання. Мета статті полягає в тому, щоб на основі комплексного аналізу нормативних основ, концептуальних ідей та наукових позиції проаналізувати публічне адміністрування добору та призначення суддів в Україні.

Результати дослідження. Єдність статусу суддів має гарантуватися в першу чергу єдністю процедури добору та призначення судді, яка має базуватися лише на професійних якостях і здійснюватися незалежним органом без будь-якого стороннього впливу на цей процес. Законом України «Про судоустрій і статус суддів» [1] гарантується, що при доборі кандидатів на посаду судді забезпечується рівність їхніх прав. І навпаки, у разі залежності призначення судді від корпоративних, корупційних, родинних чи інших зв'язків фактично анулюється принцип єдності статусу судів [2, с. 424-431].

У теорії управління під підбором кадрів розуміють процес установлення придатності кандидатів і вибір із них найбільш підготовлених для ефективного виконання функціональних обов'язків. Головними завданнями при цьому вважаються: 1) забезпечення об'єктивності при підборі кадрів; 2) установлення певних механізмів для гарантування прозорості і демократичності цього процесу; 3) визначення загальних кваліфікаційних вимог для бажаючих обійняти певну посаду; 4) чітке врегулювання порядку проведення конкурсу, починаючи з оголошення про вакансію й закінчуючи призначенням на посаду за його результатами [3, с. 60]. Зміст процедури добору кадрів становлять аналіз та оцінювання особистісних якостей претендента, а також формулювання висновку про ступінь його відповідності вимогам конкретної посади [4, с.24]. Наприклад, сутність процедури добору кандидата на посаду судді адміністративного суду полягає у виборі особи, яка є найбільш придатною для здійснення функцій судової влади у сфері публічно-правових відносин [2, с. 424-431].

Призначення суддів в Україні як об'єкт адміністративно-правового регулювання, як сформулювала А. Рибас, – це визначене Конституцією України право громадян України, які мають вищу юридичну освіту та

відповідають іншим кваліфікаційним умовам бути призначеним суддею, та система стадій, етапів та дій спеціальної публічної адміністрації (Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Вищої ради юстиції, Національної школи суддів України) щодо добору, навчання, перевірки спроможності здійснювати правосуддя та формальної легалізації кандидатів Президентом України [7, с. 57].

Процес побудови системи добору кандидатів на суддівські посади значною мірою залежить як від належного законодавчого регулювання, так і від системи збалансованих організаційних дій відповідних органів влади, посадових осіб тощо. Система формування корпусу суддів України є вельми складним механізмом, складові якого стосуються як конституційного регулювання владних відносин, так і внутрішніх регуляторів побудови судової системи [5, с. 86; 2, с. 424-431].

Законом України «Про судоустрій і статус суддів» встановлено, що добір і призначення на посаду судді здійснюється в порядку, визначеному Законом України «Про судоустрій і статус суддів», та включає такі стадії: 1) рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України про оголошення добору кандидатів на посаду судді з урахуванням прогнозованої кількості вакантних посад суддів; 2) розміщення Вищою кваліфікаційною комісією суддів України на своєму офіційному вебсайті оголошення про проведення добору кандидатів на посаду судді. 3) подання особами, які виявили намір стати суддею, до Вищої кваліфікаційної комісії суддів України відповідної заяви та документів; 4) здійснення Вищою кваліфікаційною комісією суддів України перевірки відповідності осіб, які звернулися із заявою для участі в доборі, установленим цим Законом вимогам до кандидата на посаду судді на основі поданих документів; 5) допуск Вищою кваліфікаційною комісією суддів України осіб, які за результатами перевірки на час звернення відповідають установленим законом вимогам до кандидата на посаду судді, до участі у доборі та складенні відбірного іспиту; 6) складення особою, допущеною до участі у доборі, відбірного іспиту; 7) установлення Вищою кваліфікаційною комісією суддів України результатів відбірного іспиту та їх оприлюднення на офіційному вебсайті Вищої кваліфікаційної комісії суддів України; 8) проведення стосовно осіб,

які успішно склали відбірний іспит, спеціальної перевірки в порядку, визначеному законодавством про запобігання корупції; 9) проходження кандидатами, які успішно склали відбірний іспит та пройшли спеціальну перевірку, спеціальної підготовки; отримання свідоцтва про проходження спеціальної підготовки; 10) складення кандидатами, які пройшли спеціальну підготовку, кваліфікаційного іспиту та встановлення його результатів; 11) зарахування Вищою кваліфікаційною комісією суддів України кандидатів на посаду судді за результатами кваліфікаційного іспиту до резерву на заміщення вакантних посад судді, визначення їх рейтингу, оприлюднення списку кандидатів на посаду судді, включених до резерву та рейтингового списку, на офіційному вебсайті Вищої кваліфікаційної комісії суддів України; 12) оголошення Вищою кваліфікаційною комісією суддів України відповідно до кількості вакантних посад судді у місцевих судах конкурсу на заміщення таких посад; 13) проведення Вищою кваліфікаційною комісією суддів України конкурсу на заміщення вакантної посади судді на основі рейтингу кандидатів, які взяли участь у такому конкурсі, та внесення рекомендації Вищій раді правосуддя щодо призначення кандидата на посаду судді; 14) розгляд Вищою радою правосуддя рекомендації Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та ухвалення рішення щодо кандидата на посаду судді; 15) видання указу Президента України про призначення на посаду судді в разі внесення Вищою радою правосуддя подання про призначення судді на посаду [1].

Як уважає Ю. Ірхін, законодавча база України регламентує загальні стандартні вимоги щодо добору кандидатів на посаду суддів і перевірки їх професійних знань, але законодавець не передбачив необхідність перевірки відповідно до професіограми судді індивідуально-психологічних якостей, зокрема здібностей, характерологічних особливостей, а також умінь, навичок і можливостей судді, відсутність яких унеможливорює ефективний захист ним прав і свобод людини у нашій державі на належному рівні. Дуже важливою є перевірка та своєчасне виявлення у вже у діючих суддів проявів професійної деформації, оскільки виконання будь-якої професійної діяльності завжди призводить до наслідків,

пов'язаних як з удосконаленням психологічних якостей особи, так і з виникненням і формуванням негативних явищ. У разі виявлення професійної деформації у професійного судді необхідно негайно вживати заходів реагування з використанням психологічних знань, із залученням фахівців-психологів, щоб надавати допомогу та сприяти усуненню негативного явища [6, с. 29–37].

Професійний добір і підготовка суддів передбачає не тільки чіткий добір найбільш підготовлених і професійно придатних осіб на ці посади, а й вироблення своєрідних критеріїв відповідальності. У юридичній психології вирізняють професіографію судової діяльності – технологію вивчення вимог, що ставляться професією до знань, умінь, навичок, особистісних якостей, індивідуальнопсихологічних особливостей і можливостей судді. Професіографія сприяє оптимізації і підвищенню ефективності професійної роботи суддів судів загальної юрисдикції, вона передбачає розробку професіограм – інформаційної моделі професії, яка включає в себе систему психологічних якостей, умінь та навичок, необхідних для успішного виконання професійної діяльності та створення умов для захисту судами прав і свобод людини у нашій державі на належному рівні. Саме за допомогою і на основі професіограм доцільно визначати професійну придатність і здійснювати добір кандидатів на посаду професійного судді та здійснювати їх професійну підготовку в період входження в посаду, проте нині в науці юридичної психології не вистачає науково обґрунтованих професіограм і психограм суддів. Чинним законодавством встановлено порядок призначення суддів, вимог до кандидатів та порядок складання іспитів [6, с. 29–37].

Висновки. Вищевикладене дозволяє зробити такі узагальнені висновки:

– публічне адміністрування відбору та призначення судді в Україні – це нормативно визначена діяльність суб'єктів публічної адміністрації щодо об'єктивного встановлення факту дотримання кандидатом на посаду судді законодавчих критеріїв та вимог на зайняття високої посади (судді) з подальший офіційним призначенням його на посаду шляхом поетапного здійснення професійного відбору, підготовки, перевірки та призначення

кандидата на посаду судді в межах низки внутрішньоорганізаційних судових та адміністративних процедур на засадах рівності, об'єктивності, неупередженості та незалежності;

– публічне адміністрування відбору та призначення судді в Україні здійснюють основні суб'єкти публічної адміністрації (Вища кваліфікаційна комісія суддів України та Вища рада правосуддя) та додаткові, діяльність яких здійснюється на певних етапах адміністрування (Громадська рада доброчесності, Президент України, Національна школа суддів України);

– публічне адміністрування відбору та призначення судді в Україні є первинним, початковим етапом загального адміністрування суддівської кар'єри, його роль полягає у наповненні суддівського корпусу дійсно високопрофесійними, компетентними та доброчесними кадрами, які в подальшому будуть належно виконувати професійну діяльність та постійно вдосконалювати свій професійний рівень.

Список використаних джерел:

1. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545.

2. Юревич І. В. Добір кандидатів на посаду судді: їх рівність при проходженні відбору та єдність критеріїв оцінювання. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2012. № 2. С. 424-431.

3. Научная организация труда в управлении производственным коллективом : общепрофессиональные науч.-метод. рек. / ред. Ю. И. Фартунин. Москва: Экономика, 1991. 286 с.

4. Слепенков И. М. Основы теории социального управления : учеб. пособ. М. : Высш. шк., 1990. 32 с.

5. Прилуцький С. В. Формування корпусу професійних суддів України: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10. К., 2003. 223 с.

6. Ірхін Ю. Психологічні засади професійного відбору суддів України. *Слово Національної школи суддів України*. 2014. № 1. С. 29-37.

7. Рибас А. В. Призначення суддів, як об'єкт адміністративно-правового регулювання. *Юридична наука*. 2015. № 10. С. 52-57.